

Ivana Jaramaz Reskušić
IZBORI I IZBORNA KORUPCIJA U RIMSKOJ REPUBLICI
s *Kratkom raspravom o izbornom natjecanju* Kvinta Tulija Cicerona
i govorima *Za Plancija* i *Za Murenu* Marka Tulija Cicerona,
Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2020., 327 str.

UDK: 342.841(37)(048.1)

DOI: 10.3935/zpfz.71.2.06

***

U poznatom djelu *De re publica* Marko Tulije Ciceron piše kako *država jest stvar naroda*, a narod *skupina mnoštva udružena prihvaćanjem prava i zajedničkom korišću*.¹ U idealno zamišljenom demokratskom društvu to je uistinu tako – rasprava, dijalog i razmjene ideja, u okviru kojih cjelokupno društveno uređenje izvire iz naroda, krećući se prema cilju ostvarivanja općeg dobra. U okviru demokratske političke kulture *modus operandi* kreiranja i izgradnje političkih institucija jesu izbori. Kroz njih konstantno dolazi do izražaja vječna težnja ostvarenja pravednog društva u kojem će istinski biti – *res publica, res populi*. Korijeni takve političke kulture, u punom smislu riječi, kakvu mi danas poznajemo, razvili su se u fazi republikanskog uređenja rimske države (509. g. pr. Kr. – 27. g. pr. Kr.). Tijekom tih pet stoljeća, provodeći magistratske skupštinske izbore gotovo svake godine, postavljeni su pravni temelji moderne političke organizacije. Uz preuzimanje naprednih, civilizacijski nenadmašenih koncepata, primjetna je povijesna konstanta očuvanja i društvenih devijacija i etički neprihvatljivih postupaka. Osobit problem, koji se javljao kroz povijest, a prisutan je i danas, predstavljaju različite zlouporabe na putu dolaska na vlast, pri čemu pojedinci, vođeni nemoralnim pobudama i partikularnim interesima, nerijetko kroz različite oblike koruptivnog djelovanja ugrožavaju funkcioniranje zajednice. Svakog

---

¹ Cicero, *De Re Publica*, 1, 25, 39. (...) *res publica res populi, populus autem non omnis hominum coetus quoquo modo congregatus, sed coetus multitudinis iuris consensu et utilitatis communiione sociatus.*

istraživača zainteresiranog za razumijevanje funkcioniranja demokratske države put znanstvene spoznaje vodi na rimsko ustavnopravno uređenje. Ono je osnova europske demokratske političke kulture – skelet civilizacijski nenadmašenih ideja, ali i nekih devijantnih društvenih pojava.

U izdanju Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu nedavno je objavljena znanstvena monografija *Izbori i izborna korupcija u Rimskoj Republici* autorice Ivane Jaramaz Reskušić, redovite profesorice na Katedri za rimsko pravo, koja ovom monografijom nastavlja svoju dosljednost u istraživanju javnopravnih aspekata funkcioniranja rimske države, koji su u hrvatskoj, ali i regionalnoj romanističkoj znanosti, uglavnom bili zapostavljeni. Monografija je podijeljena na četiri poglavlja i zaključak, nakon čega slijede latinska vrela s paralelnim prijevodom na hrvatski jezik.

***

U okviru prvog poglavlja *Izbori u republikanskom Rimu* na jezgrovit način raščlajnjen je rimski izborni sustav. Pozornost je usmjerena na niz pretpostavki koje je bilo nužno zadovoljiti kako bi se uopće steklo pravo zakonitog kandidiranja i obavljanja bilo kojeg *magistratus populi Romani*. Analizom fragmentiranih vrela izvršena je rekonstrukcija temeljnih odrednica u rimskom izbornom procesu. Oslanjajući se na *Kratku raspravu o izbornom natjecanju* Kvinta Tulija Cicerona, posebna pozornost posvećena je predizbornoj kampanji. U predmetnoj raspravi, koja je proizašla iz pisma upućenog bratu Marku, naznačeni su vječno aktualni savjeti o izbornom procesu koji lako mogu poslužiti i kao priručnik za stjecanje praktičnih vještina u suvremenoj politici. Kroz tri segmenata prezentirana je pobjedonosna vještina. Objašnjeni su ključni aduti koji se moraju istaknuti u prvi plan – podrijetlo, govorničke vještine, karijera, prijateljstva i veze, ali i klevetanje protivnika (čak i po cijenu plaćanja kazni), samo kako bi se ostvario ključni cilj – izborna pobjeda. Naznačeni su savjeti o tome kako steći naklonost prijatelja i naroda, pri čemu je sam politički program (*spes rei publicae*) zapravo najmanje bitan. U konačnici se naglašava važnost prilagodbe mjestu na kojem se izbori odvijaju, pri čemu do izražaja dolaze sve informacije kojima je moguće kompromitirati protivnika. Kvintovi savjeti i izborni proces, i bez posebnih poredbenih komentara, jasno nam oslikavaju sličnosti s modernom političkom svakodnevicom.

Drugo poglavlje posvećeno je *Izornoj korupciji tijekom Rimske Republike*, koja je bila široko rasprostranjena. Sami glasači nisu vjerovali u političke programe, ali su bili svjesni važnosti svojeg glasa te su nerijetko za njega očekivali određenu osobnu, materijalnu korist. Iako potkupljivi, bili su spremni javno prozvati političara i osvetiti mu se ako ne bi ispunio obećanja. U ovom dijelu

knjige raščlanjuje se pojam *ambitus* koji je u antičkom Rimu podrazumijevao vođenje predizborne kampanje kroz obilaženje naroda i korištenje različitim nedopuštenim sredstvima. Prati se pravna evolucija u kojoj *ambitus* izrasta iz nesankcionirane zabrane nošenja bjeline za vrijeme kampanje u kazneno djelo u punom smislu riječi. Analizira se tijek promjena do kojih dolazi kroz *Lex Licinia Sextia* (367. g. pr. Kr.), *Lex Cornelia Baebia* (181. g. pr. Kr.), *Lex Cornelia Fulvia de ambitu* (cca druga pol. 2. st. pr. Kr.), *Lex Calpurnia de ambitu* (najkasnije 115. g. pr. Kr.), *Lex Tullia Antonia* (63. g. pr. Kr.). U konačnici se prezentiraju Pompejeve reforme (*Lex Pompeia de ambitu* iz 52. g. pr. Kr.) koje su imale cilj u potpunosti suzbiti izbornu korupciju, propisujući stroge sankcije poput doživotnog egzila s konfiskacijom imovine i uvođenje kazni za pomagače.

Treće poglavlje posvećeno je *Pravnim i retoričkim aspektima Ciceronova govora Pro Murena*. Riječ je o govoru održanom u obranu izabranog konzula Lucija Licinija Murene, protiv kojeg se 63. g. pr. Kr. vodio postupak pred stalnim kaznenim porotnim sudom nadležnim za *ambitus* (*quaestio perpetua de ambitu*). Izložena je struktura i sadržaj govora te su dane temeljne naznake o liku optuženika i političkim okolnostima optužbe. Osobito je zanimljiv pogled na Ciceronovu strategiju obrane, koja je rezultirala oslobađanjem optuženog Murene.

Četvrto poglavlje obrađuje *Pravne i retoričke aspekte Ciceronova govora Pro Plancio*. Riječ je o predmetu iz 54. g. pr. Kr. u okviru kojeg je Gnej Plancije optužen za izborne manipulacije i potkupljivanje glasača prilikom izbora za kurilskog edila. Na temelju Ciceronova govora izvršena je raščlamba sadržaja optužbe, sastava suda i pristupa obrane, koja je negirala postojanje djela izborne korupcije. U konačnici, na temelju raščlambe pojmova iz samog govora ukazano je na različite materijalnopravne i procesnopravne odrednice pristupa izbornoj korupciji u republikanskom razdoblju.

U zaključcima monografije sumirane su ključne odrednice rimskog izbornog prava, uz naglašenu nemogućnost potpune predodžbe, imajući u vidu ograničenost vrela. Ipak, kontinuirana zakonodavna aktivnost i njezina prilagodba kroz vrijeme te različiti sudbeni procesi jasno potvrđuju tendenciju borbe protiv društvenih devijacija i etički neprihvatljivih postupaka radi očuvanja demokratskog uređenja.

Kao prilog monografiji objavljena su latinska vrela s prijevodom Luke Vukušića na hrvatski jezik² – *Kratka rasprava o izbornom natjecanju* (*Commentariolum petitionis*) Kvinta Tulija Cicerona te govori *Za Plancija* (*Pro Gnaeo Plancio oratio*

---

² Prijevodi tekstova već su objavljeni u: Ciceron, K. T., *Izborni priručnik sa govorima Marka Tulija Cicerona o izbornoj korupciji*, priredili i uvodne studije napisali I. Jaramaz Reskušić i S. Aličić, Sarajevo, 2018.

ad iudices) i *Za Murenu (Oratio pro Lucio Murena)* Marka Tulija Cicerona. Objava vrela kao prilog znanstvenoj analizi višestruko je korisna. Ona otvara mogućnost znanstvenoj, stručnoj, ali i široj zainteresiranoj javnosti da se upozna s izvorima znanstvene spoznaje rimske političke kulture. Takva vrela mogu biti iznimno korisna različitim istraživačima, pravnicima, povjesničarima, lingvistima i drugim čitateljima zainteresiranim za rimsku pravnu tradiciju i pitanja izbornog prava, retorike i pravne argumentacije. Mogu poslužiti i kao izvrstan materijal za podučavanje studenata, osobito u poduci pravničkog govorništva, a djelomično i upoznavanja sa supstancom prava kroz ostvarivanje neposrednog dodira s osnovnim principima pravne dijalektike.

***

Promatrajući monografiju u cjelini možemo je ocijeniti kao interdisciplinarno i moderno znanstveno djelo za kojim bi javnost, prije svega znanstvena, očekivano mogla imati velik interes. Interdisciplinarnost monografije jasno je potvrđena kroz tematski okvir u kojem se isprepleću pitanja iz rimskog ustavnog i kaznenog prava, rimske pravne povijesti, političke kulture, umijeća i vještine govora i drugo. Modernost dolazi do izražaja u pristupu autorice, što potvrđuje radom na vrelima, uporabom recentne literature, ali i samim odabirom ovako aktualne teme, koja u hrvatskoj i regionalnoj romanistici predstavlja *novum*.

Iako u samom izlaganju nema posebnih poredbenih komentara glede suvremenih pojava, čitatelj jasno može uočiti sličnosti s političkom svakodnevicom aktualnog doba. U monografiji osobito do izražaja dolaze izgradnja izbornog zakonodavstva, njegove prilagodbe kroz vrijeme i stalna nastojanja za suzbijanjem svih vidova izborne korupcije kao pojave koja razdire društveni napredak i sprečava da vladajući sloj bude uistinu zrcalo naroda koji ga bira. Prirodno je kako se politička kultura u mnogočemu mora prilagođavati izazovima vremena, ali većina tada stvorenih, civilizacijski nenadmašenih i u demokratsku kulturu duboko ukorijenjenih koncepata, poput vječne težnje demokratskog društva da država uistinu bude stvar naroda, ili našeg slavnog *obliti privatorum, publica curate*³, moraju ostati vječna okosnica razvoja političke

³ Slavni natpis *Zaboravite privatno i brinite se za javno* s ulaza u malu vijećnicu Kneževa dvora predstavlja jedan od temelja dubrovačkog političkog sustava, u kojem se opće dobro i zaštita javnog interesa stavljala u prvi plan, kao jamstvo slobode i opstanka zajednice. Natpis je uzor imao u Ciceronovu djelu *O dužnostima (De officiis)*. Više usporedi u: Lonza, N., *OBLITI PRIVATORUM PUBLICA CURATE: preci i srodnici jedne političke maksime*, Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, br. 44, 2006., str. 28 *et seq.*

kulture. U tom smislu istraživanja izbornog sustava u okviru recentnog djela doprinose najšire gledajući afirmaciji demokratske političke kulture, razumijevanju njezinih temeljnih vrijednosti i budućih perspektiva.

U Dubrovniku 15. lipnja 2021.

Mirza Hebib, mag. iur.*

---

* Mirza Hebib, mag. iur., viši asistent Pravnog fakulteta u Sarajevu, Obala Kulina bana 7, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina; m.hebib@pfsa.unsa.ba; ORCID ID: orcid.org/0000-0002-3571-6768